

ОРГАНИЗАЦИЯ И УПРАВЛЕНИЕ НА УЧЕБНИЯ ПРОЦЕС И РОЛЯТА НА ПРЕПОДАВАТЕЛЯ КАТО МОДЕРАТОР (ПРИЛОЖЕН КОНТЕКСТ)

проф. д-р Велислава Николаева

ВСУ „Черноризец Храбър“

velislava.nikolaeva@vfu.bg

***Резюме:** Управлението на учебния процес и ролята на преподавателя в него, е въпрос, който в контекста на емпирично зададените ключови умения, които обучаемите трябва да притежават, са предизвикателство и за уменията на учителя. Това аргументира и необходимостта да се разработи инструментариум за организация и провеждане на учебно занятие, в което преподавателят е модератор на събрана и анализирана от студентите информация. Идеята за настоящата публикация е и допълнително провокирана от текстове, заложен в Стратегията за развитие на висшето образование в Република България за периода 2021-2030 г.¹ и в Стратегическата рамка за развитие на образованието, обучението и ученето в Република България (2021-2030)².*

От друга страна, ролята на преподавателя търпи непрекъсната трансформация, което предполага усвояването не само на фундаментални знания и умения за подготовка и преподаване на учебно съдържание, но и непрекъснат процес в търсене на механизми за привличане на студентите за активно участие при професионалното им изграждане. С това се аргументира и целта на разработката, а именно – да се разработи концептуална рамка, която да се апробира в практиката на занятие, в което преподавателят е модератор и превръща в знание събрана и анализирана от студентите информация.

***Ключови думи:** управление, образователен процес, организация*

¹ Стратегия за развитие на висшето образование в Република България за периода 2021-2030 г. Обн. ДВ. бр.2 от 8 януари 2021 г.

² Стратегическа рамка за развитие на образованието, обучението и ученето в Република България (2021-2030). приета с Протокол №13/ 24.02.2021 на МС, <https://web.mon.bg/bg/143>, достъпно на 17.03.2023

ORGANIZATION AND MANAGEMENT OF THE LEARNING PROCESS AND THE TEACHER'S ROLE AS MODERATOR (APPLIED CONTEXT)

Prof. Velislava Nikolaeva, PhD

VFU „Chernorizets Hrabar“

velislava.nikolaeva@vfu.bg

Abstract: *Abstract: The management of the learning process and the role of the teacher in it is a question that, in the context of the empirically determined key skills that learners must possess, is a challenge for the skills of the trainer. This also argues for the need to develop a toolkit for organizing and conducting a lesson, in which the teacher is the moderator of the information collected and analyzed by the students. The idea for this publication was additionally provoked by texts laid down in the Strategy for the Development of Higher Education in the Republic of Bulgaria for the period 2021-2030³ and in the Strategic Framework for the Development of Education, Training and Learning in the Republic of Bulgaria (2021-2030)⁴.*

On the other hand, the role of the teacher undergoes a continuous transformation, which implies the acquisition not only of fundamental knowledge and skills for preparing and teaching educational content, but also a continuous process of searching for mechanisms to attract students to actively participate in their professional development. This also argues for the purpose of the development, namely to develop a conceptual framework to be tested in the practice of a lesson in which the teacher is the moderator and turns information collected and analyzed by the students into knowledge.

Key words: *management, educational process, organization*

³ Стратегия за развитие на висшето образование в Република България за периода 2021-2030 г. Обн. ДВ. бр.2 от 8 януари 2021 г.

⁴ Стратегическа рамка за развитие на образованието, обучението и ученето в Република България (2021-2030). приета с Протокол №13/ 24.02.2021 на МС, <https://web.mon.bg/bg/143>, достъпно на 17.03.2023

Въведение

Организацията на учебния процес е предизвикателство пред всеки преподавател. Негова е отговорността за разработването и използването на подходящ инструментариум по време на учебния час, така че да привлече и поддържа интереса на обучаемите. По този начин се повишава мотивацията, активността и креативността на студентите, целенасочено може да се работи за положителна промяна в нагласата им за учене и трансформирането на знанията им в умения, подобрява се и комуникационния обмен между учител и обучаеми.

Един възможен сценарий за разнообразяване на учебния процес е възлагането на задачи на студентите, които предполагат индивидуална или групово работа, включваща акумулирането на информация по предварително зададени тема и условия, която с участието на преподавателя, да се превърне в знание, което да се представи пред останалите обучаеми.

В изложението по-долу е предложена концептуална рамка на такова занятие.

Обективни предпоставки за разработването на занятие, в което преподавателят е модератор, който превръща в знание събрана и анализирана от студентите информация

Идеята за разработването на концептуална рамка за организиране и провеждане на аудиторни занятия, в които преподавателят е модератор, който превръща в знание и занятие предварително събрана и анализирана от студентите информация по дадена тема, е провокирана от Стратегията за развитие на висшето образование в Република България за периода 2021-2030 г.⁵ и по-конкретно:

- От текстове в *Цел 1, Дейност 1.1 Утвърждаване на разбирането за компетентностите като динамична система от знания, умения и нагласи, и на компетентностния подход като приоритетен във висшето образование*. От посочените към тази дейност *Мярка 1.1.2* и *Мярка 1.1.4* става ясно, че сред приоритетите за подобряване на качеството на висшето образование за посочения период 2021-2030, е осигуряването на баланс между когнитивните и некогнитивните компетентности на обучаемите, повишаването на тяхната комуникативност и способност за работа в екип,

⁵ Стратегия за развитие на висшето образование в Република България за периода 2021-2030 г. Обн. ДВ. бр.2 от 8 януари 2021 г., стр. 39

подобряването на функционалните им компетентности и уменията им за креативно и критично мислене.

- От посочената в същия стратегически документ *Цел 2. Въвеждане на съвременни, гъвкави и ефективни форми на обучение*⁶, съответно *Мярка 2.1.4*⁷, *Мярка 2.1.5*⁸, *Мярка 2.3.6*⁹ и *Мярка 2.3.8*¹⁰, става ясно че приоритетно се насърчава:
 - прилагането на методи и подходи в учебния процес, които активизират творческата и самостоятелната работа на обучаемите, които са свързани и с уменията им за критичен и проблемен анализ по предварително поставени или синтезирани от тях въпроси.
 - използването на казуси в хода на преподаването, посредством които да се активизира участието на студентите в учебния процес и развитието на комуникационните умения, в това число уменията за решаване на реални проблеми, способността им за излагане и защита на теза пред различни целеви аудитории, вземането на решения, участието в дебати и др. п.
 - създаването на среда, в която преподавателят да изпълнява ролята и на модератор, който да „превърща в знание предварително събрана и анализирана от студентите информация по дадена тема“¹¹.

Друг документ, с който може да се аргументира идеята за настоящата публикация е Стратегическата рамка за развитие на образованието, обучението и ученето в

⁶ Стратегия за развитие на висшето образование в Република България за периода 2021-2030 г. Обн. ДВ. бр.2 от 8 януари 2021 г., стр. 41, 43

⁷ *Мярка 2.1.4* Актуализиране на учебните планове и програми чрез засилване ролята на самостоятелните творчески дейности на студентите като подготовка и представяне на критичен анализ по даден проблем, подготовка на курсова работа, решаване на практически задачи, участие в научни изследвания и други подобни, включително и използвайки летния период между две академични години.

⁸ *Мярка 2.1.5* Оценяването на знанията и уменията на студентите не въз основа на възпроизвеждане на запаметеното, а чрез умения за: дебатирание, ... теоретично моделиране, решаване на реални проблеми, дигитална креативност, представяне на информация пред специализирана и неспециализирана аудитория, както и способност: да се вникне в естеството на проблема/темата, да се използват различни дигитални инструменти за ефективно изпълнение на задачите в реалния свят и др.

⁹ *Мярка 2.3.6* Широко въвеждане на преподаването чрез казуси като средство за интензивно обсъждане от страна на студентите на преподаваната материя и развитието у тях на умения за аргументиране, словесно дебатирание и взимане на решения.

¹⁰ *Мярка 2.3.8* Подпомагане и стимулиране на процеса на разширяване на ролята на преподавателя от предимно лектор и в модератор, който превръща в знание предварително събрана и анализирана от студентите информация по дадена тема.

¹¹ *Мярка 2.3.8.*, цит. и-к.

Република България (2021-2030).¹² От текстове в Приоритетна област 8 *Учене през целия живот*, става ясно, че образователната система следва да предлага гъвкави и атрактивни възможности за квалификация и преквалификация както в регламентираното формално образование, така и в неформалното обучение, а и в системите, предполагащи информално учене. Заявени са предизвикателствата и очакванията към преподавателите, като е открито, че те са свързани включително със създаване на среда, в която обучаемите да се чувстват мотивирани и провокирани за усвояване на фундаментални и нови знания, умения и компетентности.¹³ В този смисъл аргументирано може да се предположи, че преподавателите в своята практика следва да насърчават ученето през целия живот във всичките му познати форми и разновидности. Това е предпоставка за формирането на извод, че обучителите, бидейки ефективни и резултатни в своята практика, следва да умеят да провокират интереса на обучаемите към учене и непрекъснато развитие на знанията, уменията и компетентностите в съответната изучавана област.

Прегледът и направените коментари на цитираните стратегически документи затвърждават позицията на автора, че съществува обективна необходимост от разширяване на използвания инструментариум за организиране и провеждане на учебния процес, като една от възможностите предполага да разработването на концептуална рамка на занятие, в което преподавателят е модератор, който превръща в знание предварително събрана и анализирана от студентите информация.

Концептуална рамка на занятие, в което преподавателят е модератор, който превръща в знание събрана и анализирана от студентите информация

Виждането на автора за разработването на концептуалната рамка на занятиято включва създаването на:

- Организационно-технически план.
- Разработване на заданието към занятиято, което е и част от организационно-техническия план.
- Методически план за провеждане на занятиято.

¹² Стратегическа рамка за развитие на образованието, обучението и ученето в Република България (2021-2030). приета с Протокол №13/ 24.02.2021 на МС, <https://web.mon.bg/bg/143>, стр. 40-41, достъпно на 17.03.2023.

¹³ Преподавателите следва да се чувстват отговорни и за създаването и използването на методология за качествено обучение на възрастни.

Разработената концептуална рамка за подготовка и провеждане на такова занятие е апробирана в реален учебен процес в учебна дисциплина от предметната област на автора на настоящата публикация, представени са и обобщени резултати от апробирането.

Поставените задачи за изпълнение при разработването на концептуалната рамка за провеждане на занятие, в което преподавателят е модератор, който превръща в знание предварително събрана и анализирана от студентите информация по дадена тема, са систематизирани както следва:

1. Да се създаде логическа рамка на процеса за планиране и организиране на занятието.
2. Да се предложи визия за методическа рамка за реализиране на аудиторното занятие.

Реализирането на тези задачи следва да доведе до следните очаквани резултати:

1. Логическа рамка на процес, в който преподавателят е модератор на занятие, планирано и проведено на базата на предварително събрана и анализирана от студентите информация по дадена тема.
2. Методическа рамка за организиране и провеждане на занятие, планирано и проведено съгласно посочените по-горе в задачите условия.¹⁴

Занятието се организира и провежда в рамките на семестъра, в който се изучава дисциплината.¹⁵

Отправна точка за разработването на такова занятие е определянето на учебната дисциплина и темата. Определянето им става по преценка на преподавателя. Препоръчително е темата да е в края на учебния курс, за да може оптимално да се организира провеждането на занятието. При изготвен график на учебния процес, провеждането на занятието може да се определи точно. Това се отнася и за междинните срокове за неговото техническо и методическо организиране.

По преценка на преподавателя това занятие може да бъде планирано и като присъствен ангажимент в рамките на извънаудиторната заетост на студентите.

Първият етап в концептуалната рамка включва разработването на организационно-технически план. Той се изготвя съобразно спецификата на учебната

¹⁴ Разработването на методическата рамка е изцяло съобразено с учебното съдържание на избраната за апробирането и дисциплина.

¹⁵ Занятието може да се проведе както по тема от лекционното съдържание, така и по тема в частта семинарни и/ или лабораторни занятия.

дисциплина, избраната от преподавателя тема и графика за провеждане на часовете по дисциплината. В него се посочват дейности, срокове, отговорници, начин на представяне на акумулираната информация и пр., свързани с планирането, организирането и реализирането на занятието.

В настоящата публикация се представя организацията и реализацията на занятие, в което преподавателят е модератор, по темата „Стил на ръководство – същност и типове стил“ от дисциплината „Въведение в мениджмънта“, като чрез него се демонстрира приложимостта на разработената концептуална рамка и се коментират получените резултати от провеждането му.

Предложеното по-долу съдържание на организационно-технически план е условно и се отнася само за конкретната тема, по конкретната дисциплина. Негова примерна структура е посочена в таблица 1.

Таблица 1

Организационно-технически план

№	Дейности	Отговорник	Срок	Очакван резултат
1.	Определяне на дисциплина/ тема	Преподавател	Преди началото на семестъра, в който се преподава дисциплината	Визия за провеждане на занятието.
2.	Концептуална рамка на заданието	Преподавател	Преди началото на първото занятие	Структура на заданието, брой участници, критерии за работа и оценка на участниците. Техническо обезпечаване на подготовката и реализацията на занятието.
3.	Поставяне на заданието	Преподавател	Първо занятие по дисциплината	Определени екипи, ако са предвидени такива. Разяснено условие на заданието за всеки от екипите. Посочен график за работа с всеки от екипите/ участниците.
4.	Първа работна среща (с екипите)	Преподавател, студенти	Първа седмица след поставяне на заданието	Синтезирана специализирана литература за всяка част от заданието от всеки от екипите/ студентите, съгласно изготвеното разпределение на участниците.
5.	Втора работна среща	Преподавател, студенти	Втора седмица след поставяне на заданието	Текстове от екипите/ студентите по всяка част от заданието. Бележки за оптимизиране на съдържанието там, където е необходимо.
6.	Трета работна среща	Преподавател, студенти	Трета седмица след поставяне на заданието	Работен сценарий за провеждане на занятието, планиране по време, последователност, презентация(и) и пр.
7.	Провеждане на занятието	Преподавател, студенти	Съгласно учебния разпис	Усвоено ново знание и умения по темата на заданието. Развити умения за презентирание. Използван нов подход в обучението.

Източник: авторова разработка

Видно от посочения план е определянето на три работни срещи, по време на които преподавателят мониторира и консултира екипите по време на изпълнение на поставените задачи. Броят на тези работни срещи е условен и той се определя от преподавателя.

Като влияещи фактори за определяне на броя на работните срещи, могат да се посочат:

- Естеството на поставените задачи. (Ако те са с голяма степен на сложност или пък има голяма вероятност студентите да се отклонят по някаква причина от посочените в указаниято условия към всяка от задачите, то преподавателят може да реши да направи повече консултации.)
- Времето за поставяне на задачата и времето за нейното представяне като завършен продукт, който е част от учебното съдържание по съответната дисциплина. Колкото по-кратко е времето за окончателното представяне на резултатите от работата на студентите, толкова възможностите за консултации са по-ограничени.
- Вида на темата – лекция, семестриални или лабораторни занятия. Това ще повлияе на начина на представяне на резултатите от изпълнението на задачата – презентация, проект, прототип или макет, експеримент, казус и пр.

Следващото, което предстои да се реализира, е разработването на концептуална рамка на самото задание.

На този етап е важно:

- Да се разработи структурата и съдържанието на заданието.
- Да се определят участниците.¹⁶
- Да се систематизират критериите към изпълнението на заданието (като съдържание), към начина на представяне на резултатите (презентация, проект и т.н.), обем, техническо оформление, визуализация и пр., към конкретното представяне на резултатите по време на учебния час от студентите.

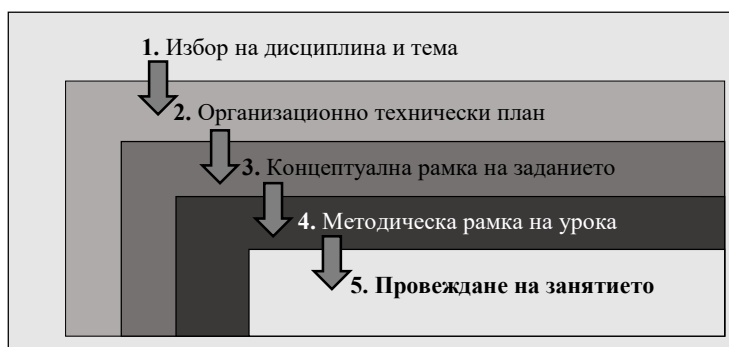
В концептуалната рамка на заданието се включват:

- Наименование на дисциплината и тематичната единица.

¹⁶ Визия за броя на участниците и за начина, по който те ще участват има още при разработването на организационно-техническия план. В този смисъл, тук се очаква те да бъдат реално определени и задачите във връзка със занятието да им бъдат възложени.

- Условията на заданието, които могат да бъдат общи (за всички участници) и/ или специфични (индивидуални за всеки участник или екип).
- Изисквания към участниците и/ или екипите.
- Място на заданието в структурата на урока. Тук се посочват всички условия и указания за разработване на заданието, посредством което студентите ще акумулират информация. Определят се всички логически и структурни елементи и изисквания към изпълнителите, срокове, отговорници, начин на представяне на акумулираната информация и пр. В този случай то може да заеме цялото време на учебния час или част от него. Това ще има значение при разработването на регламента на представяне на резултатите от участниците или екипите.
- Методическа рамка на учебния час, в която се представят резултатите от заданието, в това число и хода на урока. На този етап учебният час трябва да се разработи методически, като се планира ролята на преподавателя като модератор и времето за представяне на всеки от участниците или екипите.

Визуализация на концептуалната рамка за провеждането на занятие, в което преподавателят е модератор, който превръща в знание предварително събрана и анализирана от студентите информация по дадена тема е представена във фигура 1.

Фиг. 1. Концептуална рамка на организиране на занятие, в което преподавателят е модератор, който превръща в знание предварително събрана и анализирана от студентите информация по дадена тема

Източник: авторова разработка

Разработената концептуална рамка за провеждане на занятие, в което преподавателят е модератор, който превръща в знание предварително събрана и анализирана от студентите информация по дадена тема има универсален характер и може да се използва за различни видове учебни часове по различни учебни предмети и теми.

Както вече се посочи, за апробиране на приложимостта на разработената концептуална рамка е избрана дисциплината „Въведение в мениджмънта“ и темата „Стил на ръководство – същност и типове стил“.

Занятието е предвидено да се реализира със студенти от първи и втори курс, по тема от конспекта, по време на аудиторните занятия.

Избраната тема предполага формиране на нови знания и в този случай студентите ще бъдат предимно лектори. Определено от преподавателя е да има 6 екипа¹⁷. Предвидено е да се представят както теоретични факти, така и практически ориентирани задачи, с оглед затвърждаване, обобщаване и упражняване на новото знание.

Съгласно организационно-техническия план е разработена концептуална рамка на заданието. За конкретната тема предвидени за участие са между 10 и 15 студенти, тъй като темата е структурирана в 5, а в последствие и преструктурирана в 6 относително самостоятелни подтеми.

Определено е студентите да се разделят на екипи по двама или трима участници. Екипите се определят и съгласуват с преподавателя¹⁸ на първото занятие по дисциплината.

При разработването на структурата и съдържанието на заданието е избран подхода да се определят общи и специфични условия за всеки от екипите. Общите условия се отнасят за информационното осигуряване на заданието, а специфичните – за всяка част от темата¹⁹.

Формулираните задания към всеки от екипите са както следва:

Общи условия при изпълнение на заданието

- Да се използват минимум 5 теоретични източника по избор, в които има научна информация по възложената част от темата.
- Да се синтезира информация, в която да се интегрира както общото, така и различното от използваните източници.
- Да се изготви библиографска справка според възприетите стандарти.
- Подготвената информация да бъде в обем от 3 стандартни машинописни страници и да бъде представена в синтезиран вид в 5-7 слайда в Power Point.

¹⁷ В първоначалния вариант на заданието екипите са 5, ала поради големия интерес от студентите, е разработено задание и за екип 6

¹⁸ Или преподавателския екип.

¹⁹ Структурата на темата е определена от преподавателя.

- Всеки от екипите разработва по една подтема от структурата на темата.

Задание към екипа (екип 1), който разработва подтемата „Същност на стила на ръководство“

- Да се систематизира информация за понятията „стил“, „стил на ръководство“, „стил на управление“, „методи на управление“. Да се изведат ключови маркери за тяхното определяне в практиката на мениджъра.
- Да се подготви кратка биографична справка за Курт Левин.

Задание към екипа (екип 2), който разработва подтемата „Авторитарен стил на ръководство“

- Да се синтезира информация за предимствата и недостатъците на авторитарния стил и условията, в които той е резултатен – кога задължително трябва да се използва.

Задание към екипа (екип 3), който разработва подтемата „Демократичен стил на ръководство“

- Да се синтезира информация за предимствата и недостатъците на демократичния стил и условията, в които той е резултатен – кога задължително трябва да се използва.

Задание към екипа (екип 4), който разработва подтемата „Либерален стил на ръководство“

- Да се синтезира информация за предимствата и недостатъците на либералния стил и условията, в които той е резултатен – кога задължително трябва да се използва.

Задание към екипа (екип 5), който разработва подтемата „Ситуационното ръководство в практиката на мениджъра“

- Да се подготви информация за характеристиките на ситуационното ръководство.
- Да се разработи дидактическа игра – кръстословица, с която да се упражнят новите понятия и понятия от вече изучавани теми. В кръстословицата да се включат между 10 и 15 понятия.

Задание към екипа (екип 6), който разработва подтемата „Стиловете на ръководство в практиката на мениджъра – практически измерения“

- Да се подготвят примери от практиката за мениджърски поведения, като информацията да е така, че да позволява анализ на стила на представените мениджъри. Примерите да са 3.
- Да се разработят казуси, които да се решат от студентите по време на занятието. Казусите да са 3.

Предварителна подготовка на занятието от преподавателя предполага и разработване на неговата методическа рамка, в която да се посочи ролята и мястото на занятието в учебната дисциплина, от кои студенти се изучава дисциплината, какви са целите на занятието, очакваните резултати, продължителността на занятието и други, свързани с разбирането за методическото осигуряване на учебната единица. По-долу е представена методическа рамка на избраната тема.

*Методическа рамка*²⁰

Учебен предмет: Въведение в мениджмънта

Специалност: БАМ²¹, ПАМ²², МИО²³, ФС²⁴

Тема: Стил на ръководство – същност и типове стил

Курс: първи за специалностите БАМ и ПАМ и втори за специалностите МИО и ФС

Семестър: втори за специалностите БАМ и ПАМ и четвърти за специалностите МИО и ФС

Вид на занятието: лекция с включени практико-приложни задачи

Продължителност: 90 минути

Ресурси: презентация на PowerPoint, казуси, делови игри, програмиран текст

Основни понятия: стил на ръководство, стил на управление, основни ръководни стилове

Цели на занятието:

а) образователни:

- Да се усвои основният теоретичен фундамент в тематичната област „Стил на ръководство - същност и типове стил“

²⁰ Тук се посочват реквизити, присъщи на методиката на преподаване на съответната дисциплина, сред които: учебен предмет; тема; курс, в който се изучава дисциплината; семестър; вид на занятието – лекция/ семинарно/ лабораторно занятие; продължителност; ресурси; цели; очаквани резултати; структура (план на часа) и др.

²¹ Специалност „Бизнес администрация и мениджмънт“.

²² Специалност „Публична администрация и мениджмънт“.

²³ Специалност „Международни икономически отношения“.

²⁴ Специалност „Финанси и счетоводство“.

- Да се надгради теоретичния фундамент с практико-приложни преносими знания и умения.

б) *възпитателни*:

- Развиване на потенциала за комплексно и аналитично мислене.

в) *практически*:

- Да се упражнят в симулирана среда придобитите знания.
- Да се формират умения за диагностика на основните ръководни стилове.
- Да се формират умения за избор на подходящ ръководен стил в реална работна среда.

Очаквани резултати:

- Студентът самостоятелно може да систематизира, синтезира и анализира информация, свързана с управленските стилове.
- Студентът самостоятелно прилага в практиката наученото.

Вътрешнопредметни връзки: други теми от учебното съдържание

Междупредметни връзки: други управленски и икономически дисциплини

Структура (план) на занятието:

Основни тематични единици в темата:

1. Същност на стила на ръководство
2. Основни ръководни стилове
 - 2.1. Авторитарен стил на ръководство
 - 2.2. Демократичен стил на ръководство
 - 2.3. Либерален стил на ръководство
3. Ситуационното ръководство в практиката на мениджъра – от теория към практика

В таблица 2 е представена методическата разработка на занятието, в което преподавателят е модератор.

Таблица 2

Ход на учебното занятие:

№	Дейност на преподавателя	Дейност на студента/ите	Методическа бележка
1.	Открива учебното занятие. Прави кратък обзор на наученото от предходната тема. Дава възможност за задаване на въпроси към нея. Въвежда новата тема. Обяснява как ще протече часа.	Подготвят се за работа. Задават въпроси.	Продължителност на дейността 7 мин. Преподавателят прави обобщение на по-важните въпроси от предходната тема.

№	Дейност на преподавателя	Дейност на студента/ите	Методическа бележка
	Представя екипите/ участниците и регламента.		
2.	Обявява новата тема. Дава думата на студентите, които представят подтема 1 от съдържанието на новата тема.	Студентите, които не са презентиращи по тази част от темата си водят записки. Презентиращите представят своя материал.	Продължителност на дейността 8 мин.
3.	Представя екип 2 и пояснява, че започва изучаването на основните ръководни стилове.	Студентите, които не са презентиращи по тази част от темата си водят записки. Презентиращите представят материала за авторитарното ръководство.	Продължителност на дейността 8 мин.
4.	Представя екип 3.	Студентите, които не са презентиращи по тази част от темата си водят записки. Презентиращите представят материала за демократичното ръководство.	Продължителност на дейността 8 мин.
5.	Представя екип 4.	Студентите, които не са презентиращи по тази част от темата си водят записки. Презентиращите представят материала за либералния стил.	Продължителност на дейността 8 мин.
6.	Представя екип 5. Помага на студентите, ако е нужно, с допълнителна информация.	Студентите, които не са презентиращи по тази част от темата си водят записки. Презентиращите представят материала за ситуационното ръководство. Студентите започват заедно да решават кръстословицата. Студентите заедно анализират мениджърските стилове, съобразно представената информация.	Продължителност на дейността 15 мин. Осигурява се методическа подкрепа от преподавателя, ако презентиращите се затрудняват по време на практическата част. Технически се обезпечават решаването на кръстословицата и практическите задачи.
7.	Представя екип 6. Помага на студентите, ако е нужно, с допълнителна информация.	Студентите, които не са презентиращи по тази част от темата си водят записки. Презентиращите представят материала за ситуационното ръководство. Студентите започват заедно да решават кръстословицата. Студентите заедно анализират мениджърските стилове, съобразно представената информация.	Продължителност на дейността 15 мин. Осигурява се методическа подкрепа от преподавателя, ако презентиращите се затрудняват по време на практическата част. Технически се обезпечават решаването на практическите задачи.
8.	Преподавателят благодари на презентиращите и обобщава основните ключови области по темата. Поставя за обсъждане допълнителни казуси и въпроси.	Студентите отговарят на поставените въпроси и задачи.	Продължителност на дейността 17 мин.
9.	Преподавателят обобщава отговорите на задачите. Дава възможност за допълнителни въпроси към темата. Обява край на часа.	Студентите задават въпроси, ако имат такива.	Продължителност на дейността 3 мин.

Източник: авторова разработка

Предложената концептуална рамка може да се приложи за разработването на занятия в различни учебни дисциплини, теми и видове занятия. Разликите ще бъдат в съдържанието на методическата рамка, но не и в нейната структура.

Обобщения и констатации от организирано и проведено занятие, в което преподавателят е модератор, който превръща в знание събрана и анализирана от студентите информация

Кратко резюме на практическата реализация на разработените организационно-технически план, методическа рамка на занятието и плана за неговото осъществяване:

- При формирането на екипите са включени студенти от всички специалности, форми и курсове, изучаващи дисциплината текущо през семестъра. Спазваните условия при формирането на екипите са както следва:
 - Студентите участват по собствено желание.
 - Те сами си избират и частта от темата, която ще разработят.
 - Във всеки екип са включени студенти, които са от една и съща специалност, курс и форма на обучение, с оглед осигуряване по-лесно координиране на дейностите по изпълнение на поставеното задание в екипите.
- За подготовката на студентите за предстоящото им представяне са проведени общо 4 консултации с всеки от екипите – с една повече от предвиденото в организационно-техническия план. Причина за това беше непредвиденото неспазване от някои от участниците на част от общите условия към екипите.
- С всеки от екипите са провеждани предимно индивидуални консултации, с изключение на последната, която е обща.
- Графикът на консултациите се оповестява текущо, според възможностите на всеки от екипите. Отправна точка е необходимото технологично време за изпълнение на поставените задачи, другата заетост на студентите (с учебен процес). Консултациите се осъществяват хибридно според възможностите на всеки от екипите.

- Занятието е планирано и се провежда в хибридна среда по време на планираните аудиторни часове по дисциплината²⁵.
- Допълнително са разработени критерии за оценка на представянето, които са общи и индивидуални. Същите включват: съответствие на разработения материал с научния фундамент на темата; съответствие между изпълнението на заданието и неговото условие; техническо оформление на текста; принос на участника при осигуряването, синтезирането и систематизирането на информацията; принос на участника към изготвянето на презентацията; презентационни умения на участника; участие на участника по време на консултациите. Всички те са систематизирани в оценъчен лист, всеки от участниците е индивидуално оценен, а получената осреднена комплексна оценка е използвана при оформяне на комплексната оценка от текущ контрол по дисциплината на съответния студент. Критериите за оценка са ориентировъчни и при използването на концептуалната рамка за организиране и провеждане на занятие, в което преподавателя е модератор, който превръща в знание предварително събрана и анализирана от студентите информация, могат да се разработят и други критерии, които да съответстват на вида и особеностите на занятието, спецификата на темата, и поставените от преподавателя цели.
- Разработеният план на занятието отчита времето за презентирание на всеки от участниците, участието на преподавателя, времето за дискусия между студентите (не само презентиращите) и преподавателя. Времето се планира по време на общата консултация. Преподавателят предвижда и допълнителни възможности за управление на времето в хода провеждането на занятието.²⁶
- Техническото обезпечаване на занятието, което е планирано за провеждане в хибридна среда изисква наличието на добра интернет връзка, мултимедиен проектор за присъстващите в зала, компютърни системи за

²⁵ То би могло да се проведе и по време, различно от планирания хорариум по дисциплината.

²⁶ Препоръчително е преподавателят да има сценарийно мислене и да има познания по ситуационно управление.

всеки от екипите и за преподавателя. При презентацията на един от екипите е използван и графичен таблет²⁷.

Основните предизвикателства пред организирането и провеждането на конкретното занятие, в което преподавателят е модератор, който превръща в знание предварително събрана и анализирана от студентите информация по дадена тема, могат да се систематизират както следва:

- Установено несъответствие между очаквано поведение и демонстрирано поведение на някои от студентите в екипите по отношение на следване и изпълняване на поставените условия. Не се оправда напълно очакването за отговорно поведение на студентите към изпълнението на поставените условия за участието им в занятието. Очакваше се доброволния характер на участието и предложените допълнителни стимули по отношение на формирането на комплексната оценка по дисциплината, да повишават ангажираността и мотивацията на студентите да спазват условията на заданието и даватите указания. В 3 от 6 екипа това не се случи.
- Технически проблеми, породени от интернет връзката. Занятието се проведе в хибридна среда и имаше кратко забавяне по технически причини при два от екипите заради нестабилност в интернет връзката.
- „Сценична треска“ на някои от презентиращите.

Като по-съществени положителни страни от провеждането на такова занятие могат да се посочат:

- Разнообразяване на начина на протичане на аудиторните занятия. Предложената концептуална рамка на занятието се различава от традиционното представяне на курсови проекти или други подобни задания по това, че тематичното съдържание е част от учебната програма по дисциплината и включва участието на преподавателя във всички етапи от процеса, включително по време на представянето на резултатите от изпълнението на заданието, където именно е и в ролята на модератор.
- Представява по-скоро нетрадиционен за съвременната преподавателска практика дидактически инструмент, изискващ и специфична методическа

²⁷ Техническото обезпечаване на занятието се предвижда още в организационно-техническия план. За всяко конкретно занятие, то може да е различно предвид характера на темата, особеностите на дисциплината, начина на провеждане на занятието и др.

подготовка за осигуряване на учебния процес, използването на който е и предпоставка за подобряване на пригодността на учителя.

- Предполага комплексно използване на различни видове активности на студентите по време на тяхното обучение по съответната дисциплина – изследователски, презентационни, организаторски, технически и др.
- Съдейства за формирането и развитието на различни преносими знания и умения у обучаемите, които са свързани не само с конкретното учебно съдържание, а и с т.нар. меки умения.
- В резултат на апробирането на разработената концептуална рамка за провеждане на занятие, в което преподавателя е модератор, който превръща в знание предварително събрана и анализирана от студентите информация, се установи значителна обща удовлетвореност у всички участници в учебния процес.

Направените констатации след провеждането на занятието, което е планирано, организирано и реализирано посредством предложената концептуална рамка, подкрепят твърдението, че същата успешно може да се използва при методическото обезпечаване на учебния процес за различни изучавани дисциплини.

Използвана литература

1. **Стратегическа рамка за развитие на образованието, обучението и ученето в Република България (2021-2030)**. приета с Протокол №13/24.02.2021 на МС, <https://web.mon.bg/bg/143>, достъпно на 17.03.2023
2. **Стратегия за развитие на висшето образование в Република България за периода 2021-2030 г.** Обн. ДВ. бр.2 от 8 януари 2021 г.